

שיעור יג

בדין תענית בכורות ביום י"ד

[שו"ע סימן ת"ע]

א. שאלה: האם הבכורות חייבים להתענות בערב פסח?

תשובה: הנה מרן בסימן ת"ע סעיף א' כתב שהבכורות מתעניין בערב פסח בין בכור מאב בין בכור מאם. והטעם כתב הטור משום זכר לנס שניצולו ממכת בכורות. ^{ואה"ח 1234567}
^{אוצר החכמה}

אבל מה שקשה על דין זה, שהרי היה צריך להיות הפוך, דאם ניצולו ראוי להם לקבוע ערב פסח ליום שמחה והודאה ולא ליום תענית דלא מצינו שבשביל הצלה חייבין לצום?

ואחר זמן מצאתי שבספר מועדים וזמנים חלק ג' סימן קס"ט שבאמת שאל את השאלה הזו, ומוסיף בשאלה דאפילו שמצינו תענית אסתר, זה לא היה על הישועה אלא זכר לצומות וזעקתם בימי מרדכי ואסתר, אבל כאן הבכורות ניצולו ופסח הקב"ה על בתי ישראל, אם כן היה להם לשמוח ולא לצום.

ומביא שם שמצא בספר "נימוקי אורח חיים" שמביא בשם צדיק אחר שטעות סופר בשלחן ערוך וצריך לומר הבכורות "מתענגים" בערב פסח, במקום הבכורות "מתענים" בערב פסח. וכתב על זה הרב שם וז"ל: וח"ו לומר דבר זה נגד כל רבותינו הראשונים והאחרונים ומנהג כל בית ישראל, ובירושלמי מפורש שצמים, ותיקון זה הוא הבל הבלים, וכן העיר שם ב"נימוקי אורח חיים" גופא. עכ"ל.

ולכן מפרש שם טעם חדש למה הבכורות צריכים להתענות בערב פסח וז"ל: דהנה ידוע שבלייל פסח שניצולו ממכת בכורות, הוקדשו אז הבכורות לעבודה בבית המקדש, ורק בחטא העגל כיון שנפגמו בהאי חטא העביר

ולפיכך אני אומר שגדר צום זה שונה, דהנה עד לחטא העגל היתה העבודה בבכורות, ורק לאחר חטא העגל הואיל והלויים הרגו אלה שעבדו לעגל, נתבטלה הכהונה מהבכורות ועברה לכהנים. והנה עיקר הזכר של נס הפסח הוא שהקב"ה פסח על בתי ישראל ולא הרג את הבכורות, ומכח זה נתקדשו הבכורים וזכו שתהא העבודה על ידם. ומעתה יש להבין את גודל העלבון והכאב שהיה לבכורים בערב פסח, הרי אין לך יום שהקריבו בו כלל ישראל כל כך הרבה קורבנות כמו ערב פסח, וכמו שמובא בגמרא ששחטו כפליים ששים ריבוא פסחים. ומי היה צריך לשחוט ולעשות את העבודה ודאי הבכורות, כי הלוא עצם הפסח הוא על שם הנס שפסח על בתי ישראל והציל את הבכורים ועל ידי זה נתקדשו הבכורים לעבודה, ולמעשה לא כן הוא אלא

הכהנים הם המה שעושים את העבודה. ואילו הבכורים עומדים בחוץ, ועל זאת כאב ליבם עד מאד. ומה נורא היה העלבון שלהם לפני כל קהל ישראל. "ונראה שזה היה מקור התענית של הבכורים ביום הקרבת הפסח, כי לעת כזאת איך יערב להם לאכול ולשתות. ולכן לא בא אוכל בפיהם כל היום, וגם קבעו לדורות לצום ביום זה לכפר על חטא העגל. עכ"ל.

ועל פי דבריו אלו של הגרש"ז אויערבאך זצ"ל מתורץ גם למה מתענים הבכורות אם נעשה להם אז נס? התשובה כעין מה שכתבו בשם החתם סופר דבאמת אז היה נס, אבל אחרי חטא העגל היה להם צער ויקבעו אותו ליום צום, לכן גם היום נשאר שצמים כמו אז.

בכל אופן להלכה בין אם נאמר כך ובין אם נאמר כך כל הבכורות חייבים להתענות בערב פסח ואין זה רק מנהג בעלמא.

ב. שאלה: האם בת בכורה גם צריכה להתענות בערב פסח?

תשובה: הנה מרן בסעיף א' כתב דיש מי שאומר שאפילו נקבה בכורה מתענה. עכ"ל. והטעם של הדעה הזו שגם בת בכורה צריכה להתענות, הוא מכיון שגם הבכורות המצריות מתו במכת בכורות, וראיה לזה מדברי המדרש דבתייה בת פרעה נצלה בזכות משה, הרי לך שגם הבנות בכורות מתו במכת בכורות.

אבל למעשה הרמ"א כתב על דברי מרן הנ"ל דאין המנהג כן. דהיינו שלא נוהגים שבת בכורה מתענה. ^{אוצר החכמה} מסביר המשנה ברורה באות ד' מכיון שהתורה לא נתנה קדושת בכורות לנקבה לשום דבר. עכ"ל. ועל פי דברי רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל הדברים מבוארים היטב, שהרי כתב שכל הטעם שהבכורות מתענים בערב פסח הוא משום הצער שנלקח מהם העבודה בבית המקדש. ואם כן הרי נשים אין להם שום ענין בעבודה בבית המקדש, אם כן אין להן שום צער שנלקח מהם העבודה. לכן לא צריכות לצום אפילו שהם היו באותו הנס. ודו"ק.

ולמעשה הכף החיים באות טו"ב מביא בזה דעות יש שסוברים שנכון לנהוג כמו הדעה שמביא מרן שבנות גם צריכות לצום בערב פסח אם היא בכורה. אבל יש סוברים כדברי הרמ"א שלא מתענות וכן כתב גם מרן החיד"א וכן כתב הבן איש חי פ' צו אות כ"ה וכן היא דעת הגר"ע יוסף שליט"א.

ולכן לסיכום: בת בכורה אינה צריכה להתענות כלל בערב פסח.

ג. שאלה: בכור שנולד על ידי ניתוח קיסרי, האם נחשב לבכור לענין זה ויצטרך לצום?

תשובה: הנה קודם צריך לדעת שהבכורות מתענים בערב פסח בין בכור מאב בין בכור מאם. ומביא^[מקור] הכף החיים באות ב' את הסיבות לזה. טעם אחד שגם בכור מאב צריך להתענות שהרי המכה במצרים על הבכורות היתה גם על בכור מאב. כך מביא בשם הטור. אבל החיי אדם באות ב' מביא עוד טעם, מכיון דהוי על כל פנים בכור בין לנחלה או לפטר רחם לפדיון. ומסביר הכף החיים שם את דבריו וז"ל: ורצה לומר דאם בחור לקח אשה שכבר ילדה הילד הראשון הוי בכור רק לנחלה דהוא ראשית אונו, ולא לפטר רחם שהרי אשתו זו כבר ילדה. ומי שיש לו בנים ולקח אשה שלא ילדה, הראשון הוי בכור רק לפדיון, משום דהוי פטר רחם. אבל לא לנחלה שהרי יש לו בנים כבר מאשה אחרת. עכ"ל. לכן צריך להתענות אפילו שיש לו רק צד אחד.

ועל פי זה רצה הכף החיים באות ג' לומר דיוצא דופן [שזה ניתוח קיסרי] והבא אחריו דלא הוי בכור הן לנחלה והן לפדיון [וכמבואר ביו"ד סימן ש"ה], אין צריך להתענות, אבל אחר כך הוא כותב דמכל מקום ביוצא דופן צריך עיון לדינא דאולי דוקא שם שאתמעט מהפסוק דלענין נחלה כתוב "וילדו לו", ולענין פדיון כתוב "פטר רחם". לכן לא נחשב בכור באופן זה בין לנחלה ובין לפטר רחם לפדיון, אבל כאן בתענית בכורות שהוא זכר לנס שניצולו ממכת בכורות, אולי כל בכור סתם כלול בזה. ומסיים שם דלדינא כיון דאין זה כי אם חששא בעלמא שמא צריך להתענות. אין צריך להתענות מספק.